

Krzysztof Bojarski

Organizacje społeczne i pozarządowe w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa

Rocznik Samorządowy 6, 26-42

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Krzysztof Bojarski, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego z siedzibą w Warszawie

Organizacje społeczne i pozarządowe w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa

Community and Non-Governmental Organizations in the State Internal Security System

Abstrakt

System bezpieczeństwa tworzą przede wszystkim podmioty publiczne. Jednakże swoje miejsce w tym systemie mają także organizacje społeczne i pozarządowe. Nie bez znaczenia jest fakt, iż podmioty te angażując aktywność społeczną ludzi, przyczyniają się w wielu przypadkach do istotnego zwiększenia bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. Dotyczy to zarówno dziedzin tak oczywistych jak ratownictwo czy bezpieczeństwo ekologiczne, ale także dziedzin związanych ze stałym, bieżącym wzmocnieniem bezpieczeństwa społecznego. W wielu przypadkach, bez udziału organizacji społecznych i pozarządowych, państwo nie byłoby w stanie zapewnić właściwego poziomu tego bezpieczeństwa. Dlatego też, mówiąc o systemie bezpieczeństwa wewnętrznego trzeba pamiętać o istotnym wkładzie jaki wnoszą w ten system właśnie organizacje społeczne i pozarządowe.

Słowa kluczowe: organizacje społeczne i pozarządowe, system bezpieczeństwa wewnętrznego

Abstract

Security system is obviously composed of public entities. However, community and non-governmental organizations are parts of this system too. The fact that, in many cases, public entities contribute to the considerable increase in the state internal security is not without significance. This relates to branches such as life saving or biosecurity, as well as to the branches connected with current and constant reinforcement of social security. In many cases the state would not be able to assure

the appropriate level of social security without the involvement of community and non-governmental organizations. Therefore, while talking about internal security system one should remember about the vital contribution of the mentioned organizations to this system.

Keywords: community and non-governmental organizations, internal security system

1. Wprowadzenie

Aktywność społeczna, zarówno ta w wymiarze szerszym i zinstytucjonalizowanym, jak i ta w wymiarze jednostkowym i niesformalizowanym, jest wyrazem budzącego się ducha obywatelskiego, ducha społecznego. Inicjatywa i działalność poszczególnych osób czy organizacji społecznych posiada bowiem charakter oddolny, wynikający z potrzeb i odczuć samych zainteresowanych. Nie jest to dziś tzw. „czyn społeczny” narzucony przez władzę i realizowany z wynikającego stąd obowiązku. Działalność społeczna to dziś forma samorealizacji wielu ludzi, bardzo często mająca przede wszystkim na uwadze wsparcie i pomoc innym, potrzebującym tej pomocy ludziom. To również realizowanie wielu przedsięwzięć ukierunkowanych na promocję i propagowanie określonych postaw czy też standardów zachowania na przykład w zakresie ochrony środowiska albo bezpieczeństwa dzieci i młodzieży. Zakres tej działalności jest dziś tak duży, iż trudno wyobrazić sobie brak takiej formy partycypacji społeczeństwa w życiu wspólnoty państwowej. Państwo bowiem nie jest w stanie i w istocie rzeczy nie byłoby też wskazane, by zaspokajało wszystkie potrzeby obywateli. Jest bowiem wiele płaszczyzn życia społecznego i indywidualnego gdzie to właśnie sami obywatele wiedzą lepiej jak należy je zagospodarować, jak należy realizować określone działania i zadania. Jest to zresztą zgodne z podstawową zasadą konstytucyjną, według której obecny porządek prawny oparty jest o pomocniczość rozumianą jako wspieranie uprawnień obywateli i ich wspólnot. W konsekwencji to obywatele w pierwszej kolejności powinni wychodzić z inicjatywą realizacji określonych zadań im najbliższych, a państwo powinno wkraczać dopiero wówczas gdy obywatele nie są w stanie radzić sobie sami z tymi zadaniami i gdy jego interwencja będzie w konkretnych przypadkach oznaczała wyższą skuteczność i efektywność zaspakajania potrzeb ludzkich. W związku z tym państwo powinno wspierać i promować tę aktywność społeczną, która przyczynia się do realizacji szeroko rozumianego dobra wspólnego i to zarówno w skali ogólnospołecznej jak i indywidualnej. Nie można bowiem odbierać ludziom ich podstawowego prawa, a zarazem obowiązku do samorealizacji i samodzielnego dbania o ich byt, pomyślność

i bezpieczeństwo. W tym też znaczeniu należy postrzegać rolę i sens działania organizacji społecznych i pozarządowych w społeczeństwie zorganizowanym w państwo.

2. System bezpieczeństwa wewnętrznego

Nie ulega wątpliwości, iż bezpieczeństwo wewnętrzne jest domeną państwa. To na państwie i organizacji państwowej spoczywa podstawowy obowiązek zapewnienia tego bezpieczeństwa. To państwo bowiem posiada odpowiednie siły i środki by taki stan bezpieczeństwa zapewnić. Mówiąc o systemie bezpieczeństwa wewnętrznego mamy więc na myśli przede wszystkim system tworzony przez takie organy i podmioty jak: Prezydent RP, organy administracji rządowej, jednostki samorządu terytorialnego, organizacje i instytucje pozarządowe, podmioty prywatne. Można zatem powiedzieć, że system ten tworzą organy w znaczeniu funkcjonalnym. Trzeba mieć jednocześnie świadomość, iż zaliczenie niektórych podmiotów do systemu bezpieczeństwa wewnętrznego jest w dużej mierze uzależnione właśnie od sposobu rozumienia zakresu przedmiotowego bezpieczeństwa wewnętrznego: im szersze rozumienie tego pojęcia tym szerszy skład systemu. Skład systemu bezpieczeństwa wewnętrznego związany jest zatem mocno ze zróżnicowanym charakterem potencjalnych zdarzeń zakłócających bezpieczeństwo. Zróżnicowany bowiem może być mechanizm ich powstawania, na przykład działania celowe lub zdarzenia losowe. Poza tym naruszenia bezpieczeństwa wewnętrznego mogą przybierać różne formy na przykład: przestępstwa przeciwko porządkowi publicznemu, osobom i mieniu, pożary, powodzie, epidemie, katastrofy budowlane, wypadki komunikacyjne. Warto raz jeszcze jednak podkreślić, iż Konstytucja jednoznacznie wskazuje, że to państwo strzeże bezpieczeństwa obywateli¹, więc zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego należy do zadań państwa i jego organów. Jest to tym bardziej istotne, że wysoki poziom bezpieczeństwa jest jednym z podstawowych oczekiwań społecznych, jednakże na poziom ten, składa się działalność nie tylko podmiotów państwowych², ale rola podmiotów np. społecznych i pozarządowych jest w tym zakresie jedynie uzupełniająca i pomocnicza³. Chodzi bo-

¹ Art. 5 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.

² K. Sienkiewicz-Małyjurek, *Współpraca na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego z pozycji samorządów gminnych*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2010, t. 11, z. 12, s. 49.

³ S. Pieprzny, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008, s. 73; G. Rydlewski, *Kształt systemu instytucjonalnego bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009, s. 134 i n.; E. Ura, *Administracja bezpieczeństwa wewnętrznego*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, red. E. Ura, S. Pieprzny, Rzeszów 2015, s. 153.

wiem o to, by zachować jasność i jednoznaczność odpowiedzialności poszczególnych podmiotów systemu bezpieczeństwa wewnętrznego, w którym to systemie ta odpowiedzialność za to bezpieczeństwo spoczywa co do zasady na państwie.

Reasumując zatem te krótkie rozważania na temat systemu bezpieczeństwa wewnętrznego trzeba po pierwsze wskazać, iż pojęcie bezpieczeństwa wewnętrznego i jego istnienie wyznaczone jest granicami państwa, co oznacza, że obejmuje ono w istocie rzeczy wszystkie kategorie bezpieczeństwa określone porządkiem prawnym. Po drugie bezpośrednie związanie bezpieczeństwa wewnętrznego z działaniami i zjawiskami mającymi miejsce na terytorium państwa skutkuje poddaniem całości przedsięwzięć ochronnych prawu wewnętrznemu państwa, jego zasadom i poglądom. Po trzecie bezpieczeństwo wewnętrzne państwa jest budowane i chronione w oparciu o prawo funkcjonujące w strukturze pionowej co powoduje, iż w przypadku wystąpienia niebezpieczeństwa, wszyscy którzy są nim dotknięci często domagają się od razu interwencji organów najwyższych w przekonaniu o ich skuteczności, gdy tym czasem w rzeczywistości to właśnie organy lokalne mają szansę na szybszą i skuteczną reakcję⁴. Również organizacje pozarządowe, które stanowią bez wątpienia istotną część życia społecznego państwa, wyrażając demokratyczne prawa społeczeństwa obywatelskiego, mogą w tym kontekście realizować ważne cele społeczne⁵. Takie bowiem właśnie struktury mogą skutecznie i efektywnie uzupełniać działania organów publicznych w identyfikowaniu i zaspokajaniu wielu potrzeb społecznych w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa wewnętrznego państwa. W tym też znaczeniu ujawnia się szczególnie, choć niewątpliwie pomocnicza, rola organizacji społecznych i pozarządowych.

3. Prawne formy działalności organizacji społecznych i pozarządowych

We współczesnych realiach człowiek stanął przed wyzwaniem tworzenia bezpieczeństwa we możliwie wielu jego wymiarach i płaszczyznach z wykorzystaniem w tych działaniach wszystkich podmiotów jakimi dysponują współczesne państwa i społeczeństwa, w tym także podmiotów społecznych⁶. Aktywność społeczna, jej pomyślny rozwój wymaga rzecz jasna właściwych i sprzyjających uwarunkowań praw-

⁴ J. Boć, *O bezpieczeństwie wewnętrznym*, [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, red. A. Chajbowicz, T. Kocowski, Wrocław 2009, s. 24-26.

⁵ J. Trocha, *Działalność organizacji pozarządowych na rzecz systemu zarządzania kryzysowego Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2014, nr 4 (12), s. 109.

⁶ A. Skrabacz, *Bezpieczeństwo społeczne, podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012, s. 12.

nych. W tym zakresie podstawowe znaczenie ma Konstytucja RP, która zawiera wspomnianą już zasadę pomocniczości, i stanowi dalej, że: „każdemu zapewnia się wolność zrzeszania”, „Rzeczpospolita Polska zapewnia wolność tworzenia i działania związków zawodowych, organizacji społeczno-zawodowych rolników, stowarzyszeń, ruchów obywatelskich innych dobrowolnych zrzeszeń oraz fundacji”, a jednocześnie „zakazane są zrzeszenia, których cel lub działalność są sprzeczne z Konstytucją lub ustawą” (art. 12; art. 58 ust. 1 i 2). Jeśli zaś chodzi o akty prawne rangi ustawowej to w tym wypadku podstawowe znaczenie ma ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach⁷, ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. Prawo o stowarzyszeniach⁸ i przede wszystkim ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie⁹. Czym są więc organizacje społeczne? Można powiedzieć są zrzeszeniami obywateli, powstałymi w celu realizacji podstawowych praw obywateli do zrzeszania się i wyrażania swojego zdania i opinii. Są także wyrazem szeroko rozumianej zasady pluralizmu politycznego, bez względu na to, czy są one sformalizowane czy też nie.

Preambuła Prawa o stowarzyszeniach stanowi wprost, że prawo to stanowi się w celu stworzenia warunków do pełnej realizacji gwarantowanej przepisami Konstytucji wolności zrzeszania się. Stowarzyszenia są więc dobrowolnymi, samorządnymi i trwałymi zrzeszeniami o celach niezarobkowych. Samodzielnie określają swoje cele, programy działania i struktury organizacyjne, a także uchwalają wewnętrzne akty dotyczące ich działalności. Podkreślić wypada, iż choć stowarzyszenie opiera swoją działalność na pracy społecznej swoich członków, to jednak do prowadzenia swoich spraw może zatrudniać również pracowników, którymi mogą być także jego członkowie. Prawo tworzenia stowarzyszeń przysługuje obywatelom polskim mającym pełną zdolność do czynności prawnych i niepozbawionym praw publicznych w liczbie co najmniej siedmiu osób (formą uproszczoną jest stowarzyszenie zwykłe, które nie posiada osobowości prawnej i które może być założone przez co najmniej trzy osoby). Nadzór nad działalnością stowarzyszeń należy do: 1) wojewody właściwego ze względu na siedzibę stowarzyszenia – w zakresie nadzoru nad działalnością stowarzyszeń jednostek samorządu terytorialnego; 2) starosty właściwego ze względu na siedzibę stowarzyszenia – w zakresie nadzoru nad innymi niż wymienione ww. stowarzyszeniami. Poza tym w kontekście naszych rozważań trzeba także zauważyć, iż osoby prag-

⁷ Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, Dz.U. z 2016 r. poz. 40, dalej: u.f.

⁸ Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. z 2017 r. poz. 210, dalej: u.P.s.

⁹ Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2016 r. poz. 1817, z późn. zm., dalej: u.dz.p.p.w.

nące założyć stowarzyszenie prowadzące działalność bezpośrednio związaną z obronnością albo bezpieczeństwem państwa lub ochroną porządku publicznego są obowiązane uzgodnić zakres tej działalności, odpowiednio, z Ministrem Obrony Narodowej lub ministrem właściwym do spraw wewnętrznych albo organami przez nich określonymi. Ponadto działalność stowarzyszeń na terenach i w obiektach znajdujących się w zarządzie lub użytkowaniu organów wojskowych albo resortu spraw wewnętrznych wymaga zezwolenia, odpowiednio, Ministra Obrony Narodowej lub ministra właściwego do spraw wewnętrznych albo organów przez nich określonych (art. 2 ust. 1-3, art. 3 ust. 1, art. 8 ust. 5, art. 9, art. 40 ust. 1 i 2, art. 44 ust. 2, art. 45, u.P.s.). Stowarzyszenia zatem pełnią bardzo ważną rolę w zakresie możliwości samorealizacji się obywateli, możliwości realizacji ich ducha społecznego, podstawowych praw do zrzeszania się, a przez to wypełniają lukę jaka tworzy się między państwem, a „samotnym” nierzadko w swoich sprawach obywatelem.

Podobną rolę pełnią fundacje, które mogą być ustanowione dla realizacji zgodnych z podstawowymi interesami Rzeczypospolitej Polskiej celów społecznie lub gospodarczo użytecznych, w szczególności takich, jak: ochrona zdrowia, rozwój gospodarki i nauki, oświata i wychowanie, kultura i sztuka, opieka i pomoc społeczna, ochrona środowiska oraz opieka nad zabytkami. Fundacje mogą ustanawiać osoby fizyczne niezależnie od ich obywatelstwa i miejsca zamieszkania bądź osoby prawne mające siedziby w Polsce lub za granicą z tym, że siedziba fundacji powinna znajdować się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Fundator ustala statut fundacji, określający jej nazwę, siedzibę i majątek, cele, zasady, formy i zakres działalności fundacji, skład i organizację zarządu, sposób powoływania oraz obowiązki i uprawnienia tego organu i jego członków. Statut może zawierać również inne postanowienia, w szczególności dotyczące prowadzenia przez fundację działalności gospodarczej, dopuszczalności i warunków jej połączenia z inną fundacją, zmiany celu lub statutu, a także przewidywać tworzenie obok zarządu innych organów fundacji (art. 1; art. 2 ust. 1 i 2; art. 5 ust. 1, u.f.). Można więc powiedzieć, że istotą fundacji jest realizowanie celu określonego przez fundatora, a pożytecznego dla innych. Niejako z definicji fundacja jest ustanawiana dla dobra innych i to dobro ma realizować i pomnażać.

Istotną i szczególną rolę wśród aktów prawnych regulujących działalność organizacji społecznych i pozarządowych pełni ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie. Jest ona pierwszym i jedynym aktem prawnym, który w założeniach jej twórców ma kompleksowo regulować funkcjonowanie

podmiotów pozarządowych¹⁰. Zgodnie z tą ustawą działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych określonych w ustawie. Natomiast organizacjami pozarządowymi są: niebędące jednostkami sektora finansów publicznych w rozumieniu ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych¹¹ lub przedsiębiorstwami, instytutami badawczymi, bankami i spółkami prawa handlowego będącymi państwowymi lub samorządowymi osobami prawnymi, niedziałające w celu osiągnięcia zysku - osoby prawne lub jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, którym odrębna ustawa przyznaje zdolność prawną, w tym fundacje i stowarzyszenia, (z wyjątkiem partii politycznych, związków zawodowych i organizacji pracodawców, samorządów zawodowych, fundacji utworzonych przez partie polityczne). Poza tym działalność ta może być prowadzona także przez na przykład: 1) osoby prawne i jednostki organizacyjne działające na podstawie przepisów o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, o stosunku Państwa do innych kościołów i związków wyznaniowych oraz o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, jeżeli ich cele statutowe obejmują prowadzenie działalności pożytku publicznego; 2) stowarzyszenia jednostek samorządu terytorialnego; 3) spółdzielnie socjalne. Jednocześnie na podkreślenie zasługuje fakt, iż bardzo szeroko ustawodawca określił sferę zadań publicznych w ramach której może być prowadzona działalność społecznie użyteczna. Sfera ta zatem obejmuje zadania w zakresie na przykład: pomocy społecznej, w tym pomocy rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywania szans tych rodzin i osób; wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej; udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej oraz zwiększania świadomości prawnej społeczeństwa; działalności na rzecz integracji i reintegracji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym; działalności charytatywnej; podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego; działalności wspomagającej rozwój wspólnot i społeczności lokalnych; nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania; działalności na rzecz dzieci i młodzieży, w tym wypoczynku dzieci i młodzieży; kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; wspierania i upowszechniania kultury fizycznej; ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego; turystyki i krajo-

¹⁰ J. Schmidt, *Rozwój organizacji pozarządowych, teoria i praktyka*, Warszawa 2012, s. 18.

¹¹ Dz.U. z 2016 r. poz. 1870, z późn. zm.

znawstwa; porządku i bezpieczeństwa publicznego; obronności państwa, działalności Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej; upowszechniania i ochrony wolności i praw człowieka oraz swobód obywatelskich, a także działań wspomagających rozwój demokracji; udzielania nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego; ratownictwa i ochrony ludności; pomocy ofiarom katastrof, klęsk żywiołowych, konfliktów zbrojnych i wojen w kraju i za granicą (art. 3 ust. 1-4; art. 4 ust. 1, u.dz.p.p.w.).

Ustawodawca także zdecydowanie podkreślił, że działalność pożytku publicznego co do zasady nie jest działalnością gospodarczą i może być prowadzona jako działalność nieodpłatna i odpłatna. Z tym, że przychód z działalności odpłatnej pożytku publicznego może służyć wyłącznie prowadzeniu działalności pożytku publicznego (art. 6; art. 9 ust. 2, u.dz.p.p.w.). Poza tym trzeba także zauważyć, iż podjęcie odpłatnej działalności pożytku publicznego nie wymaga żadnej formalnej rejestracji. Jednak organizacja podejmująca odpłatną działalność pożytku publicznego ma obowiązek rachunkowego wyodrębnienia działalności odpłatnej i działalności nieodpłatnej¹².

Trzeba także zauważyć, że organy administracji publicznej mogą powierzać (po przeprowadzeniu otwartego konkursu ofert) realizację zadań publicznych organizacjom pozarządowym. W razie natomiast wystąpienia klęski żywiołowej, katastrofy naturalnej lub awarii technicznej w kraju lub poza jego granicami organ administracji publicznej, w celu zapobieżenia ich skutkom może zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadania publicznego z pominięciem otwartego konkursu ofert. Ponadto, jeśli jest to niezbędne ze względu na ochronę życia lub zdrowia ludzkiego albo ze względu na ważny interes społeczny lub publiczny Prezes Rady Ministrów, może zlecać organizacjom pozarządowym realizację zadań publicznych z pominięciem otwartego konkursu ofert. Podobnie także minister właściwy do spraw wewnętrznych, w przypadkach dotyczących zadań z zakresu ochrony ludności i ratownictwa może zlecać uprawnionym w tym zakresie podmiotom realizację zadań publicznych z pominięciem otwartego konkursu ofert. Jeśli zaś chodzi o nadzór to nad działalnością pożytku publicznego organizacji pożytku publicznego to, co do zasady w zakresie prawidłowości korzystania z uprawnień przysługujących tym organizacjom, nadzór sprawuje minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego (art. 11 ust. 1 i 2; art. 11a–11c; art. 28 ust. 1; art. 29 ust. 3, u.dz.p.p.w.).

¹² J. Blicharz, *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 80.

Ten krótki przegląd jedynie podstawowych i zasadniczych aktów prawnych dotyczących działalności organizacji pozarządowych wskazuje przede wszystkim na różnorodność możliwości uczestnictwa tych organizacji w realizowaniu szeregu działań z zakresu zadań o charakterze publicznym. Chęć podejmowania i realizowania takich działań po stronie organizacji społecznych jest duża, rolą państwa jest jedynie umożliwienie i wspieranie takich inicjatyw. W sferze bezpieczeństwa wewnętrznego istnieje ogromne pole możliwości realizowania działań związanych choćby z na przykład: bezpieczeństwem społecznym, ekologicznym, edukacją dla bezpieczeństwa, czy też wprost działań związanych z bezpieczeństwem i porządkiem publicznym.

Dlatego w tym miejscu po przedstawieniu podstawowych form prawnych działalności organizacji pozarządowych, za Aleksandrą Skrabacz, warto także podkreślić, iż realizacja zadań na rzecz bezpieczeństwa wynikać może z wielu różnych aktów prawnych, które są podstawą do prowadzenia działalności przedmiotowej w różnych obszarach bezpieczeństwa. Do najważniejszych należy na przykład zaliczyć działalność prowadzoną przez organizacje pozarządowe: w dziedzinie ochrony środowiska, w celu podjęcia lub zaniechania działań umożliwiających zachowanie lub przywrócenie równowagi przyrodniczej, na podstawie ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska¹³; w dziedzinie kłęski żywiołowej, w celu zapobieżenia skutkom kłęski żywiołowej lub ich usunięcia, na podstawie ustawy z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiołowej¹⁴; w dziedzinie pomocy społecznej, w celu realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej w szczególności w odniesieniu do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i wyrównaniu szans osób niepełnosprawnych na podstawie ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹⁵; w dziedzinie ratownictwa medycznego, w celu niesienia pomocy osobom znajdującym się w stanie nagłego zagrożenia zdrowotnego, na podstawie ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym¹⁶; w dziedzinie ochrony przeciwpożarowej, w celu ochrony życia, zdrowia, mienia lub środowiska przed pożarem, kłęską żywiołową lub innym miejscowym zagrożeniem, na podstawie ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej¹⁷. Organizacje społeczne i pozarządowe realizując swoje cele statutowe często jednocześnie wpisują się niejako automatycznie w system bezpieczeństwa wewnętrznego, stanowiąc swoistą wartość dodaną tego systemu¹⁸.

¹³ Dz.U. z 2017 r. poz. 519, z późn. zm.

¹⁴ Dz.U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.

¹⁵ Dz.U. z 2016 r. poz. 930, z późn. zm.

¹⁶ Dz.U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.

¹⁷ Dz.U. z 2017 r. poz. 736, z późn. zm.

¹⁸ A. Skrabacz, *Organizacje pozarządowe w bezpieczeństwie narodowym Polski*, Warszawa 2006, s. 132 i 133.

4. Wybrane obszary aktywności organizacji społecznych i pozarządowych w sferze bezpieczeństwa wewnętrznego

Zapewnienie bezpieczeństwa państwa, w tym bezpieczeństwa wewnętrznego, jest przedmiotem działalności wielu instytucji, które zaspokajają podstawową potrzebę jaką jest właśnie potrzeba bezpieczeństwa¹⁹. Wśród nich odnalazły swoje miejsce także organizacje społeczne i pozarządowe. Wiele organizacji pozarządowych realizuje zadania, które bardziej lub mniej bezpośrednio związane są z szeroko rozumianym bezpieczeństwem wewnętrznym. Warto zatem choć w ograniczonym i mocno wycinkowym zakresie przedstawić niektóre z nich i obszary ich aktywności. Szczególne miejsce wśród tych organizacji pełnią organizacje ratownicze.

Jak wiadomo państwo nie jest w stanie zapewnić bezpieczeństwa obywatelom we wszystkich dziedzinach życia. Społeczne organizacje ratownicze zajęły się dlatego tymi dziedzinami ratowniczymi, w których państwo nie podejmuje lub nie chce podejmować swojej działalności. Organizacje pozarządowe organizują oraz prowadzą działania ratownicze bądź we własnym zakresie, albo też współpracując z jednostkami państwowymi. Działający w ramach tych organizacji ratownicy są wyszkoleni i przygotowani do udzielenia pomocy potrzebującym²⁰. Przykładowo ratownictwo górskie mogą wykonywać Górskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe, Tatrzańskie Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe oraz inne podmioty, jeżeli uzyskały zgodę ministra właściwego do spraw wewnętrznych. Podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego: organizują, kierują, koordynują i bezpośrednio prowadzą działania ratownicze w ramach ratownictwa górskiego; organizują i prowadzą szkolenia ratowników górskich i narciarskich oraz psów ratowniczych, w tym psów lawinowych, wraz z ich przewodnikami; nadają uprawnienia ratownicze i instruktorskie w zakresie ratownictwa górskiego, ratownictwa narciarskiego, ratownictwa z użyciem psów oraz ratownictwa podwodnego w akwenach górskich i jaskiniach; prowadzą dokumentację działań ratowniczych; prowadzą działalność profilaktyczną i edukacyjną dotyczącą bezpieczeństwa w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich.

Poza tym podmioty uprawnione do wykonywania ratownictwa górskiego mogą w szczególności na przykład: 1) prowadzić ewakuację osób z kolei linowych przeznaczonych do transportu osób; 2) zabezpieczać w zakresie ratownictwa górskiego i narciarskiego imprezy sportowe oraz imprezy turystyczne na wniosek organizatora

¹⁹ M. Lisicki, *Diagnoza i prognoza rozwiązań systemowych w zakresie organizacji i zarządzania bezpieczeństwem obywateli*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, red. M. Lisicki, Warszawa 2008, s. 273 i 276.

²⁰ A. Skrabacz, *Ratownictwo w III RP. Ogólna charakterystyka*, Warszawa 2004, s. 13 i 67.

imprezy; 3) wydawać, na wniosek organu jednostki samorządu terytorialnego, dyrektora parku narodowego lub krajobrazowego, albo zarządzającego zorganizowanym terenem narciarskim, osoby fizycznej, osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej nieposiadającej osobowości prawnej prowadzącej działalność w zakresie sportu, rekreacji lub turystyki opinie dotyczące warunków bezpieczeństwa osób uprawiających sport, rekreację lub turystykę w górach lub na zorganizowanych terenach narciarskich; 4) organizować, kierować, koordynować i bezpośrednio prowadzić działania ratownicze na zorganizowanych terenach narciarskich na podstawie umowy z zarządzającym zorganizowanym terenem narciarskim; 5) organizować i prowadzić szkolenia wysokościowe z ewakuacji osób z unieruchomionych kolei linowych przeznaczonych do transportu osób, w szczególności dla pracowników zorganizowanych terenów narciarskich, na których te urządzenia się znajdują; 6) brać udział w działaniach ratowniczych poza obszarem gór ze szczególnym uwzględnieniem klęsk żywiołowych i katastrof na wezwanie właściwych służb i sztabów kryzysowych; 7) organizować i prowadzić szkolenia dla osób uprawiających sport, rekreację lub turystykę w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich ze szczególnym uwzględnieniem zagadnień bezpieczeństwa. Poza tym podmioty wykonujące ratownictwo górskie współdziałają przy jego wykonywaniu na przykład z organami administracji rządowej i samorządowej czy też z jednostkami współpracującymi z systemem Państwowego Ratownictwa Medycznego²¹. Oczywiście organizacji pozarządowych zajmujących się ratownictwem jest więcej, dość wspomnieć choćby Ochotnicze Straże Pożarne czy też Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe jak również Ligę Obrony Kraju, a ich działalność jest nie do przecenienia, tym niemniej nie możemy ograniczyć się jedynie do ratownictwa przedstawiając udział organizacji społecznych i pozarządowych w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego bowiem tych obszarów na których działają te organizacje jest wiele.

W codziennym życiu ważną rolę organizacje pozarządowe mają do spełnienia szczególnie w obszarze bezpieczeństwa wewnętrznego związanym z bezpieczeństwem społecznym. Zagrożenia społeczne wymagają szybkiego i skutecznego przeciwdziałania zwłaszcza w zakresie profilaktyki, a nie tylko doraźnego niwelowania skutków. Generalnie państwo nie jest w stanie reagować na wszystkie patologie społeczne, dlatego włączenie organizacji pozarządowych do działania na rzecz bezpieczeństwa społecznego jest konieczne. Warto zatem wspomnieć o takich organizacjach, które są aktywne w tym zakresie, a są to na przykład takie organizacje jak: Caritas, Polski Czer-

²¹ Art. 5 ust. 1, art. 7 ust 1 i 2, art. 8 ustawy z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, Dz.U. z 2011 r. Nr 208, poz. 1241, z późn. zm.

wony Krzyż, Polska Akcja Humanitarna czy też Towarzystwo Pomocy im. Brata Alberta, Tak na przykład Polski Czerwony Krzyż jest organizacją społeczną działającą na zasadzie dobrowolności. Według statutu celem Polskiego Czerwonego Krzyża jest zapobieganie cierpieniom ludzkim i ich łagodzenie we wszelkich okolicznościach i w każdym czasie, przy zachowaniu bezstronności oraz bez jakiegokolwiek dyskryminacji, a zwłaszcza z powodu narodowości, przynależności do grupy etnicznej, pochodzenia społecznego, rasy, płci, religii, języka lub poglądów politycznych. Dla osiągnięcia tego celu Polski Czerwony Krzyż w szczególności: wspomaga w czasie konfliktu zbrojnego wojskową i cywilną służbę zdrowia, oraz prowadzi działalność humanitarną na rzecz ofiar konfliktów zbrojnych; prowadzi działania na rzecz rozwoju krwiodawstwa i krwiolecznictwa oraz pozyskiwania honorowych dawców krwi; niesie pomoc ofiarom i poszkodowanym w klęskach żywiołowych i katastrofach w kraju, a także za granicą, oraz przygotowuje społeczeństwo do właściwych zachowań w przypadku ich wystąpienia; działa na rzecz ratownictwa i ochrony ludności, prowadzi szkolenia w tym zakresie oraz szkolenia z pierwszej pomocy; prowadzi działalność charytatywną, realizuje zadania z pomocy społecznej, w tym usługi opiekuńcze, prowadzi placówki interwencji kryzysowej oraz działa na rzecz osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej; prowadzi działalność na rzecz osób niepełnosprawnych; prowadzi działalność w dziedzinie ochrony i promocji zdrowia, przeciwdziałania uzależnieniom, patologiom społecznym oraz prowadzi działania w zakresie porządku i bezpieczeństwa publicznego z uwzględnieniem pomocy i działań na rzecz osób poszkodowanych w wypadkach komunikacyjnych i upowszechniania zasad bezpiecznych zachowań; upowszechnia tradycje narodowe oraz działa na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych, prowadzi działania na rzecz integracji europejskiej oraz rozwijania kontaktów i współpracy między społeczeństwami; prowadzi działania na rzecz ochrony środowiska, dóbr kultury i dziedzictwa narodowego; działa na rzecz odtwarzania więzi rodzinnych zerwanych w wyniku konfliktów zbrojnych, klęsk żywiołowych i migracji; prowadzi działalność wychowawczą i wypoczynkową na rzecz dzieci i młodzieży, wspiera i upowszechnia kulturę fizyczną, sport, turystykę, krajoznawstwo i rekreację; organizuje i prowadzi placówki edukacyjno-oświatowe, opiekuńcze i socjalne, wypoczynkowe, rehabilitacyjne, lecznicze oraz inne — dla dzieci, młodzieży i dorosłych; rozwija działalność wśród dzieci i młodzieży, uwzględniając przy tym realizację wszystkich zadań statutowych; prowadzi szkolenia w zakresie aktywizacji zawodowej osób podlegających wykluczeniu społecznemu; pozyskuje, szkoli i organizuje personel i wolontariat niezbędny do realizacji jego zadań; prowadzi działalność i współ-

pracuje z organizacjami pozarządowymi w kraju i za granicą, wspomagając rozwój społeczności lokalnych²².

Oczywiście przedstawienie wybranych zadań Polskiego Czerwonego Krzyża ma na celu jedynie zasygnalizowanie obszarów działalności społecznej w których podejmują swoją aktywność organizacje pozarządowe w ramach szeroko rozumianego bezpieczeństwa społecznego, w rzeczywistości bowiem ich zakres działania jest szerszy.

Także w zakresie bezpieczeństwa ekologicznego organizacje pozarządowe pełnią istotną rolę. Pozarządowych organizacji proekologicznych jest wiele, formułują one w swoich statucjach różne cele, które mają wpłynąć na większe bezpieczeństwo ekologiczne poprzez głównie ochronę istniejących zasobów przyrodniczych. Wśród tych organizacji można na przykład wspomnieć o Lidze Ochrony Przyrody, Klubie Gaja czy też Polskim Klubie Ekologicznym. W statucie najstarszej wymienionej tu organizacji czyli Ligi Ochrony Przyrody możemy przeczytać, że jest Stowarzyszeniem utworzonym w 1928 roku, którego celem jest: kształtowanie właściwych postaw człowieka, a szczególnie młodzieży i dzieci przez ukazywanie bogactwa, piękna i znaczenia przyrody, budzenie jej umiłowania i poszanowania, szerzenie zrozumienia celów ochrony przyrody i środowiska oraz problemów i zagrożeń. Ponadto celem tej organizacji jest dbałość o zapewnienie człowiekowi warunków życia w środowisku bezpiecznym dla jego zdrowia, a także zabieganie o zachowanie, zrównoważone użytkowanie oraz odnawianie zasobów, tworów i składników przyrody będących dziedzictwem i bogactwem narodowym. Liga Ochrony Przyrody zabiega o ochronę i odnawianie zasobów środowiska przyrodniczego dla współczesnych i przyszłych pokoleń, w szczególności przez: 1) zachowanie różnorodności biologicznej; 2) zachowanie dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego; 3) stwarzanie warunków do zachowania ciągłości występowania gatunków roślin, grzybów i zwierząt wraz z ich siedliskami, przez ich utrzymywanie lub przywracanie do właściwego stanu ochrony; 4) ochronę walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień²³. Generalnie można powiedzieć, iż do organizacji ekologicznych zaliczamy te, których cele lub cel związany jest z szeroko rozumianą ochroną środowiska naturalnego, a tym samym kształtowaniem i zwiększaniem bezpieczeństwa ekologicznego państwa.

W końcu warto także wspomnieć o organizacjach pozarządowych, które w swoich celach i działaniach wprost odwołują się do kwestii bezpieczeństwa wewnątrz-

²² Art. 1 ust. 1 ustawy z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu, Dz.U. z 1964 r. Nr 41, poz. 276, oraz § 8 i § 9 Statutu Polskiego Czerwonego Krzyża, rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża, Dz.U. z 2011 r., Nr 217, poz. 1284.

nego rozumianego jako bezpieczeństwo i porządek publiczny, a także jako działalność proobronna. Skupiają się one na wychowaniu patriotycznym, szkoleniu rezerw osobowych mających być odpowiedzialną na ewentualne zagrożenia militarne, a także na działalności na rzecz obrony cywilnej. W tej sferze podejmowanych jest wiele oddolnych inicjatyw społecznych i działa wiele różnych organizacji. Wśród tych znaczniejszych wymienić można Polski Związek Strzelecki, Związek Strzelecki „Strzelec” czy też Towarzystwo Wiedzy Obronnej. Tak na przykład w statucie Związku Strzeleckiego „Strzelec” czytamy, iż między innymi celem Związku jest na przykład: wychowanie młodzieży w duchu patriotycznym w oparciu o hasła „Bóg – Honor – Ojczyzna” oraz „Równość – Wolność – Niepodległość”; przekazywanie wiedzy historycznej, pielęgnowanie polskości oraz rozwój świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej; kształtowanie postaw patriotycznych wśród młodzieży; uczenie szacunku dla tradycji niepodległościowej; praca nad rozwojem charakteru młodzieży; propagowanie atrakcyjnych form spędzania wolnego czasu; wspieranie i upowszechnianie kultury fizycznej wśród młodzieży; wdrażanie do uczestnictwa w życiu kulturalnym i społecznym Ojczyzny; ochrona i promocja zdrowego trybu życia; zapobieganie narkomanii i alkoholizmowi²⁴. W przypadku wyżej zaprezentowanych celów można zatem wnioskować, iż organizacja ta skupia się na budowaniu tożsamości narodowej na gruncie pamięci historycznej, wzmacnianiu i promowaniu pozytywnych wzorców wśród obywateli w tym przede wszystkim wśród młodzieży.

Znaczenie organizacji pozarządowych ściśle związanych z bezpieczeństwem i porządkiem publicznym, i działalnością proobronną jest istotne, co znajduje swoje potwierdzenie w oficjalnych dokumentach państwowych. Według Biura Bezpieczeństwa Narodowego kształtowanie bezpieczeństwa państwa jest też bowiem w znacznym stopniu udziałem samego społeczeństwa i organizacji pozarządowych. Wynika to przede wszystkim z tego, że odpowiedni poziom strategicznej obronności kraju może być istotnym czynnikiem odstraszenia. Ważną rolę w tym zakresie mogą i powinny pełnić właśnie organizacje pozarządowe o charakterze proobronnym, które w momencie kryzysu lub wojny stanowiąby istotne uzupełnienie i wsparcie zarówno dla pozamilitarnych, jak i militarnych struktur państwa²⁵. W tym kontekście można zatem stwierdzić,

²³ § 1 i § 10 Statutu Ligi Ochrony Przyrody, Warszawa 2012, <http://www.lop.org.pl> [dostęp: 02.06.2016].

²⁴ § 7 Statutu Związku Strzeleckiego „Strzelec”, <http://www.zsstrzelec.com.pl> [dostęp: 03.06.2016].

²⁵ *Rekomendacje BBN ws. roli organizacji pozarządowych we wzmacnianiu strategicznej odporności kraju*, 4 lutego 2015, [w:] *Wybrane dokumenty oraz opracowania wydane przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego w latach 2010–2015*, Warszawa 2015, s. 25, www.bbn.gov.pl [dostęp: 13.06.2016 r.].

że działalność organizacji pozarządowych w sferze bezpieczeństwa i porządku publicznego i w sferze proobronnej nie jest tylko pożytecznym hobby, ale może i powinna być istotnym składnikiem zwiększenia bezpieczeństwa państwa.

5. Zakończenie

Podsumowując zasygnalizowaną tu problematykę udziału organizacji społecznych i pozarządowych w systemie bezpieczeństwa wewnętrznego można bez wątplenia stwierdzić, iż jest on duży i zróżnicowany. Obszary aktywności tych organizacji w sferze bezpieczeństwa nie ograniczają się jedynie do tych najbardziej oczywistych, jak ratownictwo czy bezpieczeństwo ekologiczne, ale rozciągają się na wiele różnych sfer życia społecznego. Niezmiernie ważnym zakresem działania tych organizacji jest bezpieczeństwo społeczne gdzie na co dzień, bez udziału mediów, wiele organizacji pozarządowych zмага się ze wsparciem osób, a często też całych grup społecznych w ich trudnych bardzo problemach, starając się przywrócić utracone przez nich poczucie bezpieczeństwa. Organizacje pozarządowe realizując swoje cele statutowe w szeroko rozumianym zakresie bezpieczeństwa są trwałym elementem całego systemu bezpieczeństwa wewnętrznego. Bez ich udziału państwo nie byłoby w stanie realizować skutecznie wielu zadań w tej sferze (przykładem niech będzie choćby udział organizacji pozarządowych w niesieniu pomocy osobom poszkodowanym w czasie powodzi), a tym samym to poziom bezpieczeństwa byłby wyraźnie uszczuplony.

Choć prawdą jest, że podstawowy ciężar odpowiedzialności za bezpieczeństwo wewnętrzne spoczywa na administracji przede wszystkim rządowej, to jednocześnie ważnym ogniwem systemu bezpieczeństwa wewnętrznego są także organizacje społeczne i pozarządowe, bowiem „gdzie państwo nie może tam społeczeństwo musi”²⁶. W taki sposób kształtuje się właśnie rola i miejsce organizacji społecznych i pozarządowych w tym systemie – rola wspierania, uzupełniania, a gdy jest taka konieczność zastępowania struktur państwowych.

Dr Krzysztof Bojarski: autor jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym w Wyższej Szkole Bezpieczeństwa i Ochrony im. Marszałka Józefa Piłsudskiego z siedzibą w Warszawie. Przedmiot zainteresowań naukowych autora obejmuje zagadnienia związane z szeroko rozumianym bezpieczeństwem, samorządem, prawem administracyjnym oraz nauką o państwie i prawie. E-mail: krzysztofjb@interia.pl.

²⁶ A. Skrabacz, *Organizacje...*, s. 147.

Rekomendacje BBN ws. roli organizacji pozarządowych we wzmacnianiu strategicznej odporności kraju, 4 lutego 2015, [w:] *Wybrane dokumenty oraz opracowania wydane przez Biuro Bezpieczeństwa Narodowego w latach 2010–2015*, Warszawa 2015.

Statutu Ligi Ochrony Przyrody, Warszawa 2012.

Statutu Związku Strzeleckiego „Strzelec”.

Blicharz J., *Ustawa o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Komentarz*, Warszawa 2012.

Boć J., *O bezpieczeństwie wewnętrznym* [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne w działaniach terenowej administracji publicznej*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Wrocław 2009.

Lisicki M., *Diagnoza i prognoza rozwiązań systemowych w zakresie organizacji i zarządzania bezpieczeństwem obywateli*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem – wyzwania XXI wieku*, red. M. Lisicki, Warszawa 2008.

Pieprzny S, *Administracja bezpieczeństwa i porządku publicznego*, Rzeszów 2008.

Rydlewski G., *Kształt systemu instytucjonalnego bezpieczeństwa wewnętrznego w Polsce* [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa wybrane zagadnienia*, red. S. Sulowski, M. Brzeziński, Warszawa 2009.

Schmidt J., *Rozwój organizacji pozarządowych, teoria i praktyka*, Warszawa 2012.

Sienkiewicz-Małyjurek K., *Współpraca na rzecz bezpieczeństwa i porządku publicznego z pozycji samorządów gminnych*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2010, t. 11, z. 12.

Skrabacz A., *Bezpieczeństwo społeczne, podstawy teoretyczne i praktyczne*, Warszawa 2012.

Skrabacz A., *Organizacje pozarządowe w bezpieczeństwie narodowym Polski*, Warszawa 2006.

Skrabacz A., *Ratownictwo w III RP. Ogólna charakterystyka*, Warszawa 2004.

Trocha J., *Działalność organizacji pozarządowych na rzecz systemu zarządzania kryzysowego Rzeczypospolitej Polskiej*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej” 2014, nr 4 (12).

Ura E., *Administracja bezpieczeństwa wewnętrznego* [w:] *Bezpieczeństwo wewnętrzne państwa*, red. E. Ura, S. Pieprzny, Rzeszów 2015.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. Nr 78, poz. 483, z późn. zm.

Ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu, Dz.U. Nr 41, poz. 276.

Ustawa z dnia 6 kwietnia 1984 r. o fundacjach, Dz.U. z 2016 r. poz. 40.

Ustawa z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. z 2017 r. poz. 210.

Ustawa z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej, Dz.U. z 2017 r. poz. 736, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, Dz.U. z 2017 r. poz. 519, z późn. zm.

Ustawa z dnia 18 kwietnia 2002 r. o stanie kłęski żywiolowej, Dz.U. z 2014 r. poz. 333, z późn. zm.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, Dz.U. z 2016 r. poz. 1817, z późn. zm.

Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej, Dz.U. z 2016 r. poz. 930, z późn. zm.

Ustawa z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym, Dz.U. z 2016 r. poz. 1868, z późn. zm.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych, tj. Dz.U. z 2016 r. poz. 1870, z późn. zm.

Ustawa z dnia 18 sierpnia 2011 r. o bezpieczeństwie i ratownictwie w górach i na zorganizowanych terenach narciarskich, Dz.U. Nr 208, poz. 1241, z późn. zm.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 20 września 2011 r. w sprawie zatwierdzenia statutu Polskiego Czerwonego Krzyża, Dz.U. Nr 217, poz. 1284.

arkuszy wydawniczych 1,1
